

KAREL HYNEK MÁCHA

DRAMATICKÉ ZLOMKY¹

BRATŘI

Truchlohra v pěti jednáních

Hlavní idea. Všickni se tisknou, k vládě neschopní, ku vládě, jeden hubě druhého. Tak Boleslav potlačiv otce svého, dav vyklestiti Jaromíra a uvězniv Oldřicha, dojde vlády; než Jaromírovým přičiněním a návodem Vršovců zraku i vlády zbaven jest. Tak Jaromír dosedne na stolec český, než návodem Vršovců Boleslavem Polským již již svrženého vysvobodí Oldřich, kteréhož nabádáním a poštváním Vršovců samovlády chtivého Oldřicha uvězní Jaromír. Ten však sprostiv se vazby, zbaví Jaromíra zraku i vlády, vyžene ho v bídu. Tak mezi sebou se hubícím rodu Přemyslovců stojí rod Vršovců též vlády chtivý naproti, a co zatím Břetislav s vojsky stojí vítězně proti Němcům, zavraždí Vršovci Oldřicha, posléz i Jaromíra, a Břetislav potrestav zločin tento na hrdle Vršovců, dojde sám jediný, netouživ po vládě, vlády jsa nejhodnější, panování nad zemí Českou, an Boleslav již dříve bídný život byl dokonal. Tak vládne Nemesis; nechavši nehodné vlády, aby sami mezi sebou se pohubili, vede nejhodnějšího vlády ku vládě.

Jednání první.

Síň na Vyšehradě.

Scéna první, Kochan a Herouš.

Kochan, vlády i msty chtivý, chladně i to nejstrašlivější rozpočítávající a považující, rozněcuje syna svého, výborný jsa znatel povah lidských, k pomstě a k přičinění se k dosažení cíle svého. Herouš, jinoch ohnivé obrazotvornosti, láskou ku vlasti hořící, jako třtina od předsevzetí k

¹ Převzato z: Mácha, Karel Hynek, *Básně. Máj. Zlomky. Dopisy. Deník*, Praha 1907 (upraveno).

předsevzetí se kloní. Posléz přijde Hovora, co posel Oldřichův, nepřítel Kochanův, z čehož Vršovci vyrozumějí, že se Oldřich jako vítěz vrací, a rozejdou se po odchodu jeho, aby rozsívali nevěli mezi bratry, bratra na bratra štvouce.

Her. Otče milý, zdá se, jakby rod náš

Cíle svého neměl dosáhnouti,

Byť i mužové se pokusili

O to, jako ty jsi, otče můj I

K samému se přiblížíme cíli,

Již již vítězíme – a hle, zmizí

Vše, jak zjitra jasný prchá sen. –

Nabádáním твоjím povzbuzen,

Sotva Jaromír dal oslepiti

Bratra svého Boleslava v Polsku,

Císař tenkrát držel u vězení

Bratra druhého, Oldřicha, v Němcích,

Polské kníže drželo již Prahu,

Jaromír co na outěku bloudil

Po Čechách, svůj povzbuzuje lid

Darmo proti vítěznému Polsku;

Domnívali jste se, že již padne

Přemyslovců hrdých brzo rod –

A hle, osvobozen zázrakem!

Přijde Oldřich, vypudí lid polský,

Na svůj stolec vstoupí Jaromír;

V prachu leží vaše naděje
Jako dub, jež blesky roztříštily.
Opět zatím vaše naděje
Znovu se mnou rostla zároveň,
Bez dědice ještě český stolec;
Však hle, Oldřich pojme dívku sprostou,
Z uschlého, jak zdálo již se, kmene
Nový opět vzhůru pučí prut
Na vzdor nám vykvěte Břetislav,
Vejde v sňatek s císařovou dcerou,
Hvězdou nejjasnější, krásnou Jitkou! –
Jako slunce na obloze modré
Svítí jasně Přemyslovců rod,
Co rod náš jen v temnotách se plíží,
Jako měsíc za šerého jitra.
Koch. Neviděl jsi ještě nikdy měsíc,
Jak byl zastřel i v den jasný slunce?
Her. Na jak dlouho? – a kdy zastřel slunce,
Zkrvavělo, on však jako noc
Černý byl, jen celé zemi k hrůze.
Koch. Dokud slunce bylo, černý byl,
Když pak zašlo za zsinálé hory,
V mokrý hrob kdy ztopilo se slunce,

Krátký čas co jen byl uplynul,
Stál na nebi krásnější, než ono. –
K cíli musím, byť i celá zem
V krvavé se proměnila moře; –
A abych zčernal jako hrozný duch,
Strašlivější nade noc byl tmavou:
Nad sním zbělím ozdobený žezlem.
Her. Otče, otče! kdy byl vyšel měsíc,
Bloudil tichý nad porostlou strání,
Nezkalená byla jeho tvář.
Zdaž i nám tak bude po skonáném
Činu?
Koch. Snad tě hryže svědomí,
Dříve nežli co jest proviněno?
Či jest tobě Přemyslovců líto?
Zapomněl jsi již tak lehce hanu,
Která stala našemu se rodu?
Vypravuj mi Jaromírův hon,
By tvá krev se rozjařila v žilách,
Abych poznal, že jsi Vršovec!
Her. Netřeba mne upamatovati,
Nezapomenu ach nikdy dne,
Leč až někdy zapomenu všecko,

Jaromír kdy od nás vyzván na lov,
Hustým lesem bloudil dál a dál.
V předtušení vítězství blízkého
Radoval se rod náš mnohočetný;
Uchopen již leží Jaromír,
Přivázán již k stovékému dubu,
Střely naše proti němu hrozí;
Zní luk – střela letí větrem – chybí –
Každá střela chybí – zazní roh –
Pražané se hrnou na svých koních;
Vysvobozen Jaromír; – – náš rod
Prozrazen – náš záměr zmařen jest. —
Mnohý tenkrát pod meč sklonil hlavu,
Potupa se tenkrát stala hrozná
Vršovskému rodu, rodu mému! –
Podnes ještě v mých krev má vře žilách,
Na ten čas kdy pomní duše má;
Nový plamen hoří v srdci mém,
Každý oud se vzhůru k pomstě tyčí! –
Nejslabší jen blesk by naděje
K pomstě zajiskřil se hlavou mojí,
Já jej chopím, zkuji z něho meč,
Který shladí Přemyslovců rod!

Koch. Pochybování tvé ustavičné
Všecku naději snad z srdce tvého
Vytisklo již? – Nevíš, Boleslav že
Chrabrý, za ten čas jenž králem Polska
Stal se rozlehlého, s vojskem velkým
Jako mračno stojí na pomezí
Země české? –

Her. Vím, a vím i více:

Proti němu stojí Oldřich s Čechy;
Proti němu táhl Břetislav.
Zvítězí-li Čechové, co pak?

Koch. Zvítězí-li? – Posud ještě leží

Nerozhodnut v klíně osudu
Tento boj. Čechové by vyšli
Vítězové z boje, není možno,
Tato hrstka lidu proti vojsku,
Jež přivedl z Polska Boleslav.

Her. Obdrží-li tu i pole Boleslav,

Přijde jako vítěz, vezme Prahu:

Domníváte se, že postoupí on

Dobrovolně stolec český vám?

Že dá žezlo zlaté v ruce vaše?

A nedá-li, zdaž jsme přišli k cíli?

Koch. Nech ho jen přijít, polovic
Pak cesty naší jestiť skončeno;
První jest nám pomsta, druhé žezlo.
Nech ho přijít v pevný Vyšehrad,
Necht' on zleze zlatoskvělý stolec:
S něho svrhne pravice jej má. –
Domníváš se, lid že miluje
Kníže jemu dané zbraně silou? –
Kde on padne, vystoupím pak já;
Jako lidu vysvoboditele
Nemine mne stolec, žezlo, vláda.
Protož nepochybuj nikdy více,
Byť ne vždycky, jednou přec se zdaří,
Nesnáze kdy rostou, roste síla.
Nikdy nazpět, vždy před sebe hled',
Míň náš není cíl, než český stolec.
Přístup k oknu a obejmí okem
Krajinu, až kde ji hory broubí,
A pak rci, zdaž hodna práce naší
Jestiť mzda, vládnouti nad tou zemí?
Her. (u okna). Ó jak krásná jsi, ty vlasti má!
K nebesům jak vzhůru pnou se hory,
Kolem lehká mlha různě hrá;

V křoví – v skále pernaté jak sbory
Hlasně pěj! – Temně červená
Vltavy se vlna luhy vine
Rozkvětlými; tamo houštím plyne,
Slaviček kde v mutné písni lká! –
Z zahrad stínů vystupují dvory;
Nad nimi se kostel vzhůru nese,
K nebi strmě krásnou věží svou;
Za nimi se věže vzhůru pnou
Krásné Prahy, co dřev štíhlých v lese!
Mojí práce ty máš býti mzdou,
Krásná vlasti!? – Ty kamene drahý,
Na Evropy srdci jenž spočíváš,
Přepásaný stříbrem bystrých řek svých,
Sepiatý u vínek vrchů svých,
Jenž co prsten zlatý rdí se v blesku
Slunce, které zachází teď za ně,
Mým máš býti? – země svatosvatá!
Od přírody ohrazená pevně
Hradbami skalnými, mně snad dána !?
V svatební svůj den tě příroda
Vyvodila, ozdobujíc sebe!
V klíně tvém mých otců leží prach,

Z klína tvého vykvětl jsem já;
Každý strom mne, každý kámen zná –
Vltava mísila svoje lkání
V plesy mé, v dětinské moje hrání
Po břehu květnatém; lesů bor
Hučel v pláče mé, co dítě kdy
Zbloudil jsem na pestrém nálesí;
Hor tvých ozvěna opětovala
Pláč i smích můj, se mnou v soucitu!
A já vládcem tvým teď býti mám? –
Vládcem tvým? – Mám nad tebe se
vznést? –
Jako orel nad krajinou šírou
Vládnouti mám nad tebou? – Nad tebe
S jitřní září vzplanouti? – Nad tebou
Vyjítí co slunce zlatoskvoucí?
Vyvstati co luna nocí šerou?
Boje tvé mám bojovati já?
A kdy vítěz v pevný Vyšehrad
Zpět se vracím, na zápraží hradu
Jak se hemží lidu valné množství,
Vítající knížete milého!
Mezi nimi kněžna milovaná

Očekává mne! a sláva má –

Koch. (vlože mu ruku na rameno).

Pouhý tento sen v hrob sklesne s tebou,

Nevzejde-li brzo slunce naše

Nad Čechami.

Her. Vzhůru, otče! vzhůru!

Sebe větší práci vykonám,

Stolec český, mou-li bude mzdou!

Ó, že krátké tak jest živobyť;

Jak bych výš a výše se vždy nesl,

Pod žezlem až mým by šírá zem

Sklonila své věchnobytné témě! –

Ha! co to? – dusot koňský v dvoře

Rozléhá se tichem večerním ! –

Kdo tak pozdě ještě přijíždí?

Koch. Hovora to jest! – Co ten přináší? –

S Břetislavovým on táhl vojskem!

Jeho tvář se skvěje radostí, –

Snad již zvítězili? – Hrom a peklo!

To nemůže býti!

Her. Měj se dobře,

Krásný sne! – Tak krátký jen jsi byl.

Koch. Ještě nemáš žádné jistoty;

A necht' přijdou, ještě žiju já.

Hovora (přichází).

Hov. (rychle). Kde jest kníže? – kde jest Jaromír?

Koch. Co tak pozdě k knížeti vás vede?

S jakou zprávou jdete od vojska?

Hov. Nebude vás hrubě těšiti,

Tím však více kníže Jaromíra!

Protož zkrátka, kde jest Jaromír?

Koch. V zahradě. Snad že již opět pláče,

Že dal oslepiti Boleslava,

Bratra svého, by dosáhl vlády.

Hov. (než onen domluví, rychle odejde).

Koch. Tedy zvítězili? – – zvítězili? – –

Nejsi s to, ty šedá moje hlavo,

Abys pochopila, jak to možno? –

Jest to ponejprv, co bez nadání

Zvítězili Oldřich, Břetislav

S vojskem českým? – Ó, tak jistě, jistě

Jsem měl vypočteno, že tam zhynou,

A mně na vzdor štěstí přálo jim.

Však co více – jedna střela chybí,

Druhá cíl zasáhne.

Her. Milý otče,

Jakž teď lze jest dosáhnouti cíle?

Na nejvyšší stupeň naděje

Vznesla mne obrazotvornost moje,

A v tom samém, samém okamžení,

Domnívám kde u cíle se býti,

Zapomenu kde jistotu pro sen,

Probudí mne naše nehoda.

Koch. Co pomohou tvoji nám teď snové?

Zmužilé zde srdce jen a čin

Může vésti k žádanému cíli.

Ouzkostlivý jest vždy Jaromír,

By neztratil vlády, Oldřichem

Mzdy tak drahocenné zbavený,

Pro níž vlastní zrušil srdce pokoj,

Oslepiti dal kdy bratra svého;

Proti němu vládychtivý Oldřich,

Nadchnutý vybojovanou slávou,

Milenec svěřeného mu vojska; –

Co jest lehčeji, než rozbroje

Mezi bratry roztrousiti símě?

Tedy vzhůru, s novou opět silou

K žádanému cíli; teď necht' přijdou,

Já jsem připraven již! Vlastní silou

Má se vyhladiti jejich rod,

Bratra zlost brodití v bratra krvi.

(Slyšeti hlas trouby.)

Slyš, již jdou; – tak brzo již jsou tady.

(U okna.)

V čele vojska jede Oldřich! – Plamen

Sype bystrý jeho v kolo zrak;

Celé vojsko radost jeho dělí! –

Tak nebýval! Jaká změna stala

S ním se v boji tomto? Zamračený

Vracoval se druhdy z každé bitvy,

Zastřené co bouří tmavou čelo

Jevilo vždy zatajenou zlost,

Jakby říci chtěl: „Ne pro mne dobyl

Vítězství jsem, jiný vládne zemí,

kterou jsem zastával; ovoce

Prací svých já sladkého neužiji!“

Dnes však radost jeví, jakby vládl

Širým světem. – Tedy znáš svou práci,

Rozbroj mezi bratry heslo naše;

Já teď půjdu proti Oldřichovi. *(Odejde)*

Her. *(u okna).* V čele vojska jede Oldřich! –

Stranou,

Jakby neúčastnil se v radosti
Pluků zbrojných – vojvodského otce –
Jede sám jediný Břetislav.
Jeho pohled jest celý tak vážný,
Jeho oko tak si mírně hledí,
Polou jak by litovalo zbitých,
Polou těšilo se s vítězem.
Ó ten vpravdě k vládnutí je zrozen;
Každý zdobí trůn, na který sedne –
Jen ne český; ten má býti mým,
A by proti mně se spiklo nebe,
Zapřísáhla celá země se,
Nepřátel mých co na nebi hvězd,
Protivníků jako písku v moři:
Neustanu, pokud krůpěj krve
Barviti mi bude živé líce,
Tisknouti se jimi k cíli svému.
Hleď, on patří vzhůru k Vyšehradu;
Jistě hledá oko jeho Jitku,
Krásnou Jitku. Ó tak orla oko
Netouží po slunce světle zlatém,
Co po tobě každý zrak, ty hvězdo
Na nebi českém...

Scéna druhá, (Zahrada na Vyšehradě.)

Jaromír, bázlivý a strašliv jsa, čeho tak těžce a draze vydobyl, že opět by mohl ztratiti bratrem svým, žádné činnosti nejeví, až Kochan k němu přijda, jej víc a více proti Oldřichovi popouzí.

Scéna třetí, (U brány Vyšehradské.)

Lid očekává navracející se Oldřicha a Břetislava; mezi nimi Svojín, muž sprostý, leč lichotivý a chytrý. Lid jest více nakloněn Oldřichovi, žehraje na Jaromíra. Na přijíždějícího volá Svojín: „Živ bud' vojevoda Oldřich!“

Oldřich. Vojevoda? Kdybych jím byl! (Hodí mu váček zlata.) Tu, abys mlčel a neprobudil, co ještě v mých jen prsou dřímá atd.

Scéna čtvrtá, (Síň na Vyšehradě.)

Jaromír. Oldřich. Kochan. Herouš. Hovora. Berkovský a jiných pánů a vladyků. Jaromír uvítá Oldřicha; Oldřich nadchnutý hrdostí nad dosaženým vítězstvím, proukáže se listem císaře, který jej za spoluvládce nad zemí Českou ustanovuje. Jaromír se zarazí a potupiv Oldřicha, dá jej vsaditi do vězení.

Scéna pátá, (Před Vyšehradem.)

Herouš drží řeč na shromážděné vojsko a lid o nehodném zajetí Oldřicha; lid se spikne jej osvoboditi.

Scéna šestá, (Kaple na Vyšehradě.)

Břetislav děkuje Bohu za obdržené vítězství a dosažení slávy i pokoje, pak se ubírá do náručí své Jitky.

Scéna sedmá, (Před vězením Oldřichovým.)

Oldřich zuřivý a vášnivý od přirozenosti, lidem vysvobozen, přísahá pomstu Jaromírovi, svrhne jej se stolce a do toho samého jej uvrhne vězení. Lid provolává Oldřicha za vojevodu. Mezi lidem Svojín. Oldřich odchází, by se dal dosaditi na stolec vévodský.

Jednání druhé.

Scéna první, (Síň na Vyšehradě.)

Oldřich sám se dosadí na trůn, nesmírnou jevě vládychtivost; pak se sejde s Kochanem, který, poukazuje na Boleslava, jej nabízí, aby i on s Jaromírem jednal, jako tento nakládal s bratrem, čemuž Oldřich, v největším jsa vzteku, přivolí.

Old. Tak mně milý tento zlatý vínek,

Co mi zdobí vojevodské čelo,

Že jej sevřená nepustí ruka,

Leč až někdy sama sebe smrti

Vstříc se podá; a to ještě slzy

Zraků mroucích vřele lichotiti

Budou lícím mojim ustydším,

Aby žel nevydul na nich břehy,

V něž by stékaly se potoky,

Které ještě mrtvý prolévati

Budu, že již v cizou ruku dán jest.

Scéna šestá, (Ve věži.)

Kde mají býti oči vypáleny Jaromírovi, žádá ještě jednou vyhlédnouti z okna. Řeč na okolí.

Jednání třetí.

Scéna třetí, (Skály.)

Boleslav, otec Jaromírův a Oldřichův, bez smyslu přijde slepý se skály s rozžatou loučí. Boleslav jen se staví zblázněným, aby zbudil lítost nad sebou a zůstal jistý životem, také před Jaromírem.

Bol. Čím jsem byl, tak daleko již jest,

Že víc nevím, zdaž to jestotou,

Čili snem jen přešlé noci.

(Načež pachole vedoucí Jaromíra.)

Pach. Nech, starče! však není toho třeba,

Tento tě neprozradí – nepozná –

A, bys i lítost také zbudil v něm,

Nemá ti čeho dáti, byť i chtěl.

Bol. Slepý – slepý? – slepý? Ó již vím,

Co slepým býti jest – oslepeným;

Já jsem tím také byl – však již dávno! –

Ó, jako bych viděl zraky tvé,

Jak namahá se zbledla zřenice

Ještě něco chtíči shlednouti,

Co v bolestích zatím žila sebou

Trhá, kroutící umrlým okem tvým,

Jak bys v smíchu svoje zvracel zraky.

Ó to strašný osud, býti slepým –

Oslepeným – Na krok vzdáleno

(makaje okolo sebe)

Co od tebe, již není pro tebe,

Tvůj svět tak ouzký, tak malý jest,

Nepotřebuje místa víc, než ty; –

A časem-li co z dálky pochopíš

Uchem otevřeným, jen touhu tvou

To budí více, bys to spatřil též.

Ó já to znám, tak jsem bloudil i já,

etc.

(Hrdě.) Ted' však jsem sám si stvořil jiný svět,

Ten žije ve mně – kdo mi vezme zrak,

Nímž na tento můj vlastní hledím svět?

Jar. Nic než smrt!

Bol. Ha! – co díš? – a přece

Smrt mně zbaví toho také zraku; –

Tehdy – nic – nic – nic nespátím více,

Nic než tmu, a ani tuto již –?

Však co více, ona také sluch

Vezme mi, zbaví mně čichu, citu,

Ani jeden smysl nezbyde,

Co by zbudil touhu po zraku;

Říše ta pustá bude noc,

Až já zapadnu – a smrt a t. d.

Scéna pátá.

Před lesem se sejdou dva lovci a vypravují, že Oldřich tak často po lesích honí, by se vyrazil, že to však nic naplat. Potom

Scéna sedmá.

Jar. a Bol. prosí Oldř. o almuž. On je nechá dovésti na Vyšehrad.

Boleslava řeč, kde ponejprv přijde na Vyšehrad a od jedné věci k druhé jest vedený. Zde umírá, prorockým hlasem praví, že vše, co padlého, od vlády odmrštěno bude, a jen nevinný hříchem dosáhne žezla a skleslou pozdvihne zem. Boleslav přišed na Vyšehrad a dozvěděl se,

kde se vynachází, tak silně pohnut jest, že již dříve stářím i svou nemocí oslaben, sklesne a dokonává. Na otázku Jar.: Zdaliž zná tu síň, v níž se vynachází, odpovídá:

Bol. Zdaliž znám tu síň, se tážeš?

Ó tu síň já dobře znám!

Po klenutí jasnomodré

Zlaté hvězdy v kole plynou,

Jediný jež nese sloup!

Kol a kolem postav krásných

Velké množství na mne hledí,

Přivodíc památky nové

Pominulých, milých časů

Dávno, dávno zašlých dnů; –

Jako pachole jsem bloudil

Touto síní, neznaje

Ničehož, co z svatého

Mohlo by mne místa toho

Vypuditi; jinoch jarý

S toužebností jsem patřival

K zlatu hvězd, jenž po klenutí

Modrém plouly této síně;

Tato síň patřila činy,

Jež co muž jsem druhdy konal;

Patřila i strašný čin,

Pro nějž z síně vyvržen,
Zbaven světla jasných hvězd;
Za trest dlouho bloudil jsem
Hustou, čirou, hrůznou tmou.
Ó, jak často hořký pláč
Rozléhal se hvozdem temným.
Kdy já, slzí nemaje,
Hlasem velkým, lkaním trapným
Onen čin jsem oplakával!
Jak jsem toužil v síň tu zpět,
Hledal světlo jasných hvězd; –
Darmo – darmo. – Však hle, stařec,
Uslablý tak dlouhým pláčem,
Přiblíživ se k hrobu temnu,
Uveden jsem opět v síň;
Jako druhdy nade mnou
Po klení jasnomodré,
Jediný jejž nese sloup,
Zlaté hvězdy v kole plynou; –
A po dlouhé, strastné době
Nová rozkoš ňadra plní,
A kdy myšlenka, že vina
Ještě tíží ducha mého,

Zprzniti chce blaženost,

Zní to libě síní velkou,

Jak by souzvuk věčný hvězd

Hlásal, v sen mne kolébaje:

„Odpuštění! – odpuštění!“

(Sklesne a zdvihaje ruce, tak že jednu Jar., druhou Oldř. chopí, skoná.)

Jednání čtvrté.

Jitka u okna sama; pak s Heroušem, jenž jest v zahradě.

Jit. Zimní vítr čeří chladnou vlnu,

Studeným zjasněnou svitem luny.

Her. Mně o závod s větrem studeným

Barví plamen, který sem mne vodí,

Líce, jež by dávno byly zbledly,

Kdybys ty nebyla.

—

Ó by mohly červené rty moje

Co dvě milujících poutníků

Snížiti se k svaté své, ku krásné

Ruce tvoji, aby odhřešily,

Co provinil jazyk, bratr jejích,

Proti jemnému tak uchu tvému

Takou žalobou.

Herouš opět v zahradě pod okny Oldř., kde jej chce zastřeliti, odejde a zas se vrátí několikrát, než se odhodlá k vraždě, zastřeného tmavou nocí nespátří Oldř., až jej Kochan pobídne, a on odchází, by Oldř. zavraždil.

Oldřich (*otevře okno v noci před svou smrtí*). „Mračno se nese nízko při zemi, jak by oblouk nebeský spojití se chtěl s zemí a v svém klíně ji rozmačkat. Mezi černým mračnem bílé skví se pruhy, co na příkrově, hrůzněji vyvyšujíc hloubi mračen. Všude tma, jen za řekou se míhají světýlka z chudých, však spokojených chyšek; všude pokoj, tolik myriad těles nebeských se vine oblohou u věčném pokoji a míru, v každém snad tolik obyvatelů co na naší zemi, a v každých prsou mír a pokoj, v mém jen srdci pokoj není žádný, mír můj ztracen, ztracen – ztracen. – (Jde pokojem.) Jak se dutě rozléhá krok tak děsně dlouhou síní, každé hnutí leká ducha mého atd. (Přistoupí k oknu.) Vltava hučí jako píseň pohřební. (Zvonek zní.) Slyš, zvonku smutný zvuk opět zve smrtelníka k hrobu – v tichý pokojný sen – volá jej (zaražen) na věčnost! Což kdyby mně zazněl? — věčnost? – a t. d. (Zvon umlkne. Z nenadání přiletěl šíp a raní Oldřicha.) Postřelený sklesne po chvíli se zdvihne, atd. (stírá si studený pot s čela), chce volat o pomoc, hlas mu nestačí, vezme svíčku, chce ven volati o pomoc, vrávorá ke dveřím, u dveří sklesne, světlo zhasne, temná noc kolem. Temně Oldřich v chrapotu: „Věčnost!“ vysloví a umře.

(Zvonek znova počne zníti, opona spadne.)

Jednání páté.

Kde v hrobce všickni tři z vévod zabiti leží, přitáhne Břetislav z vítězného boje. Kde se vrah domnívá býti nejjistější, padne. Vojevodské mrtvoly přistírají příkrovem, Břetislav vychází z hrobky; smutná hudba z venku. Po chvíli slyšeti lid: „Ať žije Břetislav, kníže české!“

KRÁL FRIDRICH.

Truchlohra v pěti jednáních.

Proslov.

Háj. Slunce vychází. Pěvec, vyjda s harfou a řeč svou přiměřenými zvuky provázeje, mluví:

Pozornýma poslyšte ušima,

Z dávnověkosti co harfy mé

Hlásati vám budou struny zvučné;

O bitvách, o krutém lásky želu,

I o skleslé síle, zašlé slávě.

Byla bitva strašná bojována

V obličejí stověžité Prahy,

Na temenu šírém Bílé hory;

Byla bitva hrůzná, boj byl strašný,

Čech tam stál naproti bratru Čechu,

Oba pro svého se bili krále,

Potokem se valila krev s hory.

Bílá hora co Medea druhdy

Byla dítek svých zbarvená krví;

Břinkot zbraně krkonošské hory

Opětovaly ze vzdálí strašný,

Podnes ještě v bledém luny svitu

Ohlašují hájové to čeští;

A kdy poutník v temné noci kráčí

Po temenu šírém Bílé hory,
S hrůzou patří míhati se stín
Nad svým hrobem; temnou noci zavzní
Brzo „Tábor!“, časem zas „Marija!“
Dvěstokrát vyvstalo pestré kvítí
Bílou horu bílým příkrovem;
Dvěstokrát vystlalo pestré kvítí
Na hlubokém bojovníků hrobě
Od těch časů do dnešního dne.
(Z daleka jest slyšeti zvonku hlas.)
Vystavěli kapli na temenu
Bílé hory; hlásá zvonu hlas
Tichem jitřním krajině vůkolní
Ze sna probuzené, u oltáře
V oběti že kněz bude vzdávati
Bohu díky, křesťanstvo že vítěz
Přispíváním jeho vyšlo z boje. – (Odchází hájem.)
Jednání první.

Hradiště. Zámecká zahrada.

Scéna první, Budova. Jesenský. Milada. Veloň přináší psaní.

Vel. Posel z Prahy zde přinesl zprávu;
Odevzdav ji pravil, žeť má na spěch,
A již podkova vraníka jeho

V rychlém skoku tepe cestu k Praze.

Bud. (přečta psaní).

Vyvolen jsem za strážce koruny

Královské, i požádán, by rychle

Odebral jsem na cestu se k Praze

Nastoupiti svého ouřadu. –

Veloni! ať sedlají mi oře,

I ty sobě osedlej vraníka,

A pak k Praze, v den o závod s sluncem,

V noci pak o závod s bledou lunou.

(Veloň odejde.)

Dcero má, buď s Bohem! Vy, Jesenský!

Brzo synu můj, opatrujte

Poklad v dceři mé vám svěřený!

Jes. Buďte ujištěný, otče můj!

Že můj život není mně tak milý,

Jako milá dcera jest mně vaše.

Mil. Ó můj otče, proč tak rychle od nás?

Posečkejte den dnešní a přes noc;

Není jisto v noci k Praze jeti.

Bud. Tys dětinská, že se o mne bojíš;

Veloň se mnou jede, máme zbraně též;

Povinnost mne volá, musím včas.

Počítí kdo co chce, rychle počni,
Čas nečeká, jako vítr letí;
Povinnost buď rychle plněna;
Zdlouha kdo co koná, polou koná.

BOLESLAV.

Truchlohra v jednom jednání.

Scéna první.

Zahrada klášterní na hradě Pražském.

(První jitro před slunce východem.)

Milada (u okna.)

Dnes již? – dnes, dřív nežli slunce vyjde,

Tebe znova pohřešiti mám?

Samodruhu, bratře můj! ó strašně,

Strašně tiskne hřích tvůj, Boleslave,

Syny tvé i dcery! – Znova mám

Loučiti se s tebou, bratře můj;

Víc, ó víc než bratře! – Jak mi smutno! –

Právě jako tenkrát, v slavný Řím

Kdy mne vedla mnoholetá pouť,

Oplakávati kde otcův hřích

Měla jsem odloučená od vlasti,

Uzavřena ve zdech klášterních,
Daleko tak, daleko od tebe. –
Nelze bylo mi bez tebe býti;
Netěšila obloha mne jasná
Itálie krásné; vůně myrty
Nevábila k radosti, jen k žalu.
Opuštěná co hrdlička v skalách
Plakala jsem sama, sama! – sama!! –
Nikdo nerozuměl pláči mému,
Jako tvému druhdy, samodruhu!
Sami dva jen rozumíme sobě,
Oba rovný, stejný tiskne žal
Vyvrženi co na ostrov pustý,
Vkročili jsme v bezradostný svět –
Bez sebe jsme sami – osamělí –
Jak mně možno bez tebe tam býti? –
Lze-li člověku jest samotnému
Přebývati v pustinách rozlehlých?
Šírá poušť, noc tmavá; každý strom
I luna bledá lkají sice s ním;
Však ach – nepoznají pláče jeho;
Lkáni druha neuleví žalu,
Jaký tiskne smutné srdce jeho.

Leč kdy jeho spolusmutný druh

Porozuměv žalu jeho, pláče.

BRATROVRAH aneb Václav a Boleslav.

Jednání první.

PŘÍSAHA.

Háj Svantovíta. – Skalina vzadu, pod kterou byt kněze Svantovíta, jehož socha mezi dvěma duby stojí, nad ní se spojujícími. Socha vypodobňuje jinocha ozbrojeného kopím a mečem.

Boleslav k Drahomíře: Proč vždy více a více dráždíš vášeň mou, proč bouří, která v prsou mých atd. –

Kněz – Boleslav přísahá zde bohům, že chce zavraždit bratra.

Bol. Ženo! Matko! já to cítím, že ta rána,

která bratra zbaví života, mne též

zbaví míru, a že rukou tou, jenž bratra

zavraždím, i mír svůj ztroskotám; –

Nelze však přec touhu udusiti.

(Boj dobrého se zlem.)

Jednání druhé.

BOJ VŽDY TUŽŠÍ – ZLÉ ZVÍTĚZÍ.

Václav Boleslavovi vypravuje o věčnosti a Kainu, který po zabití bratra měl krvavé znamení na čele.

Bol. Jestli to zlé, proč to poroučejí sami bohové? Smrt jest s životem zároveň dána, a kdyby smrt byla co zlého, nebyl by i život nic dobrého.

Václ. Žádný člověk si sám k příjemnému živobytí nedostačuje, všechny jsme jedním kolem spojení.

Boleslav: kde víno žádá.

Jednání třetí.

ČIN.

Když se Václav modlí, je slyšeti harfu Elborovu – zdaleka hřmí – dva vrahové před smrtí Václava popisují noc.

První vrah. Kosti tam z umrlců při kapličce haraší, jak by atd. –

Druhý vrah. Od východu vstává měsíc, od západu černé mračno. Zdaliž není Václav podoben měsíci, Boleslav mračnu atd.

Jednání čtvrté.

NÁSLEDEK.

Boleslav na lůžku, – při spadnutí meče se lekne a probudí:

Když jsem ještě jako pachole byl,

nelekal jsem se ničeho, a teď atd. –

Táže se hradního, kolik je hodin? – pak

praví:

Ó jak čas ten račím krokem jde,

Což chce noc ta věčně trvati?

Mluví sám s sebou o věčnosti – chce, by vzala matka polovic té viny na sebe, jemu samému že těžká – i bohy viní, že to žádali, – strážní si vypravujou, jaká to strašlivá noc byla – a jeden praví druhému, jak spatřil Boleslava na lůžku ze spaní mluvícího a jak strašně vyhlížel:

Tak jako černá mračna nebe kryjí, a blesk zasvitne, a posléze hromové rány vůkol bázeň a leknutí působí; taktéž ze začátku jeho čelo se zamračilo, pak z jeho oka ohnivý vzhled vystřelí, a posléz začne divokým hlasem, až vše vůkol se zatřese; na to hluboké ticho vůkol.

Boleslav chopí strážného za prsa, a táže se ho, zdali má co na čele psáno. – Podivín táže se Boleslava, kde má bratra, on ale hledí před sebe do země, až po zvolání: „Bratrovrahu!“ přijde k sobě. – Drahomíra ve spaní: Cosi se mi zdálo, že jsem zavraždila matku, manžela, bratr že zavraždil bratra, a já že syna otrávila! – Oh! – to byly hrozné sny atd. Jazyk lpí v ústech. Hle tu číše – víno – pije, kam dříve nalila jed. To víno chutná jako krev! – Teď je mně volno, lehko; – ukazujíc na čelo. – Tu mě ještě jakás jiskra pálí, žhavá, jmenujou ji svědomí, ta nás kárá prý z našich hříchu, tresce poklesky, pošetilost – atd. Odejde. Boleslav vstane, předstírá si své sny. – Na poli krvavém a mrtvolý posetém že leží sám živý, a zdá se mu, že ty mrtvé vstávají a za ním se hrnou, a proti němu co valný vichr se žene hrůza a blíž a blíže vždy ta hrůza, a strach nedá mu utíkat; pak jak se mu zdá: že jde vrah na něj, a on chce křičet a nemá hlasu on chce utéci a nemůže, nohy mu klesají. Hlas strážného – přiběhne, vypravuje smrt Drahomíry – a že nemohl nikoho nalézt, kdo by pomohl. – Boleslav: „Jdi, svolej vладыky, jenž byli při večerním kvasu.“ Strážný: „Všickni, jeden po druhém, odjeli z hradu v hluboké noci.“ Boleslav (zaražen): „Jdi, hledej Miroše!“ – Strážný odejde – Boleslav sám: „Tedy odjeli? děsí se bratrovraha? atd. To váš trest“ atd. Strážný přijde – Boleslav: „Proč nejde Miroš?“ – Strážný: „Byl tam u těla Václavova a s ním všechna vaše čeleď pravil jsem, že má přijít a on nechtěl, volal jsem služebníky, ti pravili, že vám nechtí více sloužiti.“ – Boleslav po chvíli: „Jsem teď kníže!“ Zdola slyšeti zpěv: „Hospodine, pomiluj ny.“ – A přes zdi je viděti požár od pochodní. Boleslav sám, vůkol tma mimo začervenalé světlo pochodně.

Jednání páté.

Boleslav chce přijmouti křest, však zpomene si, že ta samá víra, v níž hledá ulehčení, slibuje nesmrtelnost, a toho se leká. Hledá pomoc; a kde myslí, že ji najde, tam hlouběji klesá a praví, že se podobá na moři tonoucím, který se i stěbla chytá. Dává volat harfeníka, který ale něco, co se na vraždu vztahuje, zpívá.

POLESNÝ.

Veselohra ve třech jednáních.

Jednání první.

Před domem Zahořanského v lese, kolem zadního dílu domu zahrada, jest však přes ni viděti vrcholy borovic jedlí. Při zemi v domě byt Podhajského, nahoře v pravo byt Sylviin, v levo Lidmilin. Večer, slunce zachází.

Výstup první

Z Borové co polesný a Václav co myslivec převlečení odcházejí z domu, je doprovází Zahořanský, Podhajský, Lidmila. Nazad Jan.

Zahořanský (k šlechticovi). Tedy s Bohem, pane Dvorecký, a zůstane při tom, jak jsem slíbil. Ačkoliv dnes již měla dcera má zaslíbena býti panu Podhajskému, proto přece, abyste poznal, že i vás miluji, má to ještě na půl léta, dle žádosti vaší, odloženo býti; a kdyby pak vám se podařilo za ten čas lásku mé dcery sobě získati – (*Lidmila ohlédne se po Podhajském a vrtí hlavou, jako by chtěla říci: „Nikdy!“*) – a pan Podhajský od ní upustil – (*Podhajský dává Lidmile k srozumění, že se to nestane*) – bude dcera má manželkou vaší.

Z Borové. I za naději vám děkuji, vzácný pane; a buďte ubezpečen, že mé lásce k mnoho vážené slečně Lidmile nic, leč neštěstí mé, kdyby pro mne snad ztracena byla, se nevyrovná. Již dávno bych vás o její ruku byl požádal; však pamětliv jsa, že ještě ani půl léta neuplynulo, co jsem na panství pana šlechtice z Borové, a tudy co polesný i do vašeho mnohováženého sousedství přijíti štěstí měl, a že za ten čas vám možno nebylo mne dobře poznati, nedůvěřoval jsem si to učiniti; až pak zpráva, že slečna Lidmila panu Podhajskému zaslíbena, a tudíž nad mým štěstím má rozhodnuto býti, smělosti mně dodala, vás o půl léta času poshovení požádati.

Zahořanský. Což vám i ode mne povoleno jest. A nyní mějte se dobře; doufám, že nás brzo zase návštěvou poctíte.

Z Borové. Mějte se dobře, vzácný pane, a buďte ujištěn, že co nejdříve vašeho milostivého povolení použiji.

Zahořanský (odchází do domu). S Bohem tedy! (*Zajde.*)

Výstup druhý.

Předešlí bez Zahořanského.

Z Borové (k Podhajskému). Mějte i vy se dobře, pane Podhajský, a doufám, že jako vždy jindy dobří zůstaneme přátelé; nechtějte se na mne horšit, že jiskra z těch samých očí, jež lásku vaši rozohnila, příčinou jest, že i mé srdce plamenem se znalo.

Podhajský. Ač jste mému štěstí na nějaký čas zamezil cestu a na odpor se mu stavíte, nicméně panuj mezi námi staré přátelství. (*Podává mu ruku.*)

Z Borové. Též i vy, slečno! mně račte milostivě odpustiti, že věda se nemilovaným od vás, přece o vaši lásku se chci ucházeti; víte, že nešťastný každého stébla se chytá, doufaje, že jest s to, aby jej nad vodou udrželo.

Lidmila. Však, pane polesný, snad víte, že ten, který se stébla chytá, větším dílem utone; nevím ale, proč bych se na vás horšila, snad že mne milujete? – To bych jistě byla první z děvčat, která by tak jednala!

Z Borové. Ó jak jste mně ulehčila, milostivá slečno; nic nezdálo se mně hroznějšího, než vašim hněvem obtížena se věděti, a bych pravdu mluvil, obával jsem se toho, mysle, že jsem v očích vašich toho zasloužil. Též i velice mne těší, že pan Podhajský o mně špatněji nemyslí, než prve.

Podhajský. Proč bych já vás nenáviděl, věda, že na vašem místě též tak bych byl učinil a pro Ludmilu vše podnikl, ačkoliv, proč bych zapíral, mne mrzí, že den mého štěstí vzdálenější bude, než prve; více příčiny k pohoršení slečna sama mně dává, nechtíc se ani dost málo zamrzeti, že zaslíbení naše na půl léta jest odloženo.

Lidmila. Pan Podhajský zapomněl, že nám dívkám nesluší nešťastné ještě nešťastnějšími činiti; tuším, žádá, bych jen vezdy: „Miluji tě, Podhajský,“ v ústech měla. Ostatně ale mním povinna býti, abych v přítomnosti pana Podhajského k jeho utěšení a udobření opakovala, co již onehdy vám, pane Dvorecký, když jste mne o mé mínění žádal, jsem oznámila: že mé smýšlení o vás zcela vás uspokojiti může; ale láska má že náleží panu Podhajskému.

Podhajský (políbí slečně ruku).

Z Borové (stíraje si slzu s oka). Slečno, dříve jste pravila, že nechcete nešťastného činiti nešťastnějším; ó kdybyste věděla, jak já jsem nešťastný a mnoholi nešťastnější vašim vyřknutím!

Lidmila. Odpusťte, jestliže jsem se provinila; úmysl můj byl dobrý, domnívala jsem se, že jako lékař nejtrpčím lékem často nejdříve předešlé zdraví navrátí, i mně takto se poštěstí; neb jak jste mne ujišťoval, jest tento lék nejtrpčí. Mějte se dobře, zůstaňte naším přítelem jako kdy jindy; na lásku ke mně však hleďte zapomenouti. (*Odejde do domu.*)

Z Borové. Mějte se dobře, slečno, však na vás a na lásku mou zapomenouti mně nelze, nikdy – nikdy!

Výstup třetí.

Předešlí bez Lidmily.

Z Borové. Ó pane Podhajský, kdybyste si jen představití mohl, jakého již namáhání mne to stálo, abych na Lidmilu zapomenul, však všecka má práce jest nadarmo. Není možno mně bez ní býti, ani pomyslití nesmím, že navždy mám od ní odloučen býti. Až posud ještě láska má jen v mých byla prsou zavřena; teď není mně možno déle mlčeti, a vy, pane, který dle smýšlení světa byste snad poslední o tom věděti měl, jste první po Lidmile, který o tom ode mne jest zpraven.

Podhajský. Představití si mohu stav váš, i uznávám důvěrnost vaši ve mne, a snad k vašemu utěšení mohu vám říci: kdyby má neměla býti Lidmila, že vy ten první byste byl, jemuž bych jí dopřál; však jako vaše, tak i moje láska bezkonečná jest, a jak vám, tak i mně nemožno bez Lidmily býti. Ctím vás jako kdy jindy, a možno-li, též bych řekl, že má láska k vám ještě zrostla; neb velice si vážím muže, jenž rovnou cestou kráčí, což i vy jste učinil. Neb kde jiný by potajmo byl jednal a všelikými ouskoky a nedovolenými prostředky lásku naši byl hleděl podkopati, tu vy co poctivý muž jste lásku svou zjevil; protož mějte se dobře, a nebe vám přej štěstí, jehož tak velice hoden jste. (*Podá mu ruku.*)

Z Borové (odvrácen, tiskne Podhajskému ruku). Mějte se dobře.

Podhajský (odejde do domu).